

ВСТУП

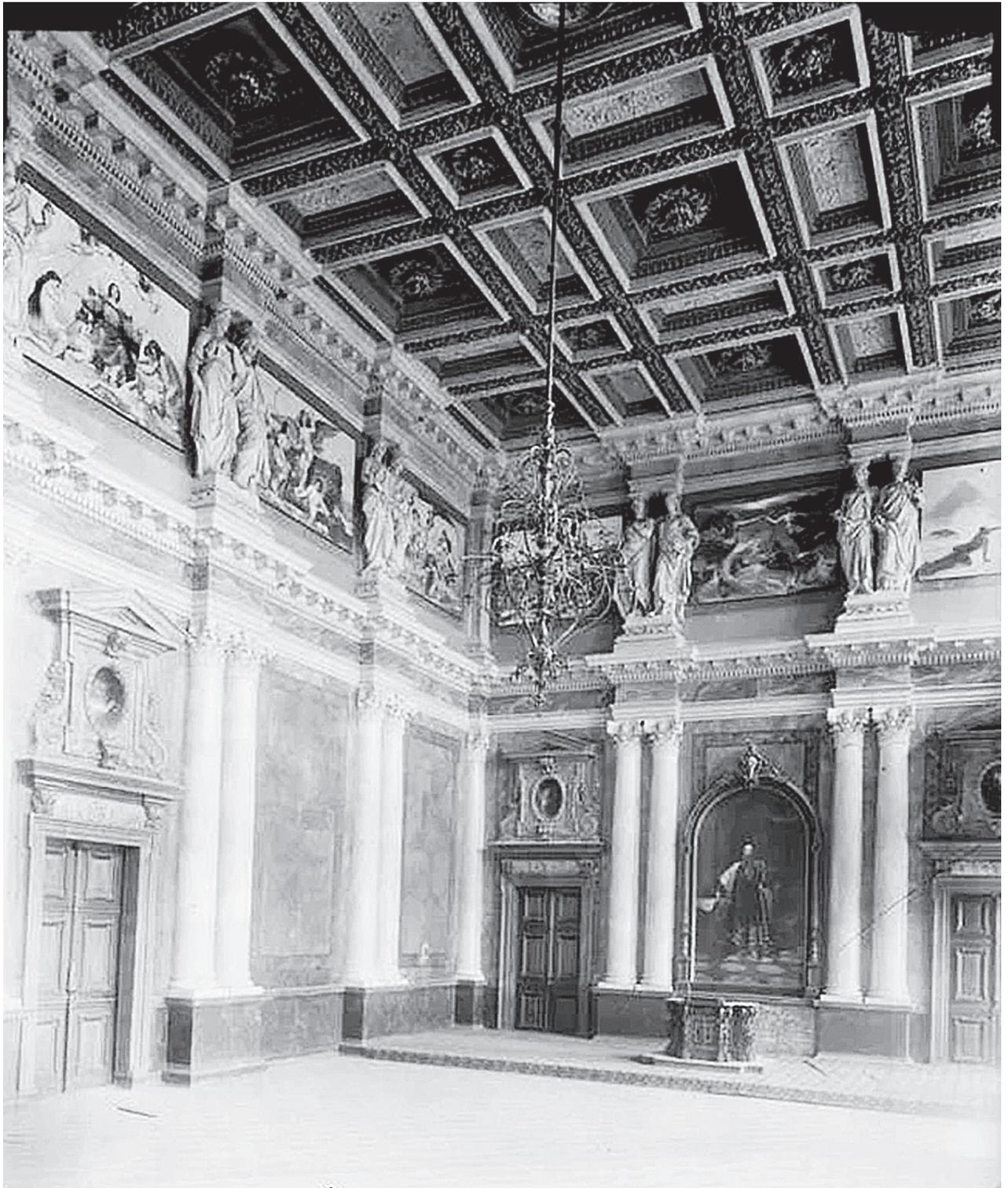
RES IPSA LOQUITUR – справа красномовніша ніж слова.

Роботи з реставрації актовій зали головної будівлі Львівської політехніки виконувалися у важкий час військової інтервенції фашистської росії, яка почалася 2014 року, та у карантинний період епідемії «COVID-19». Унаслідок багаторічної праці, яка здійснювалася без зовнішнього фінансування, коштом власних ресурсів і завдяки ентузіазму виконавців – викладачів, аспірантів та студентів університету – повернуто автентичний мистецький вистрій актовій залі, колишній «Aula Magna» – залі засідань Великого сенату Політехніки.

У публікації висвітлено результати реставраційних робіт з повернення втраченого образу актовій зали – головного приміщення найстарішого корпусу університету. Мета робіт – реставрувати малярську та скульптурну декорацію зали, повернути їй первісний автентичний вигляд з 1880-х років. Декор зали був реалізований 1884 р. художником і архітектором Іваном Долинським за проєктним задумом архітектора Юліана Захарієвича. Проте первісне мистецьке опорядження зали (рис. 1) було втрачене у наступні періоди після Першої світової війни. Стіни зали та декоративна пластика були покриті новими фарбовими шарами недекоративного характеру. Згодом після Другої світової війни стіни зали ще кілька разів покривали новими шарами фарби та шпаклівками.

Перші зондажні дослідження, виконані у 2015 р., показали можливість зняття нашарувань та відкриття первісної малярської декорації. Вони також засвідчили потребу консерваційних і реставраційних робіт автентичного пластичного декору, малярської декорації, шарів тиньку, які подекуди мали тріщини, локальні втрати та незадовільний технічний стан. У багатьох місцях було виявлено відшарування тиньку від мурованої стіни та фарбових шарів від тиньку. У 2016 році були реалізовані комплексні наукові архітектурно-реставраційні дослідження інтер'єру зали – від архівних пошуків до виконання зондажів у фарбових покриттях і тиньку, лабораторних аналізів матеріалів. Дослідження дали змогу виявити характер нашарувань та встановити стан збереження автентичного малярського шару у всіх частинах зали, на різних рівнях стін і декору. Внаслідок досліджень було констатовано можливість реалізації очищення всіх стін, декоративної ліпнини і скульптур механічним способом, а також доцільність проведення консерваційних та реставраційних робіт, оскільки деградація багатошарових фарбових покриттів і тиньків була прогресивною. Головною причиною деструкцій були попередні ремонти, що виконувалися невластивими матеріалами та невідповідними технологіями. Поступ деструкцій міг призвести до значних втрат первісної автентичної декорації. У зв'язку із великим обсягом робіт із зняття нашарувань та консерваційно-реставраційних операцій було рекомендовано розділити очищувальні та реставраційні роботи на кілька стадій. Важливою особливістю реалізації робіт була умова – не припиняти функціонування актовій зали.

У виданні розкриваємо основні результати дослідницьких робіт, висвітлюємо основні позиції проєктної документації з реставрації, а також показуємо процес реалізації очищувальних, консерваційних та реставраційних робіт на усіх стадіях – від 2015 до 2021 р. Дослідницькі, проєктні та виконавські реставраційні роботи виконувала спеціально

Рис. 1. Інтер'єр актової зали у 1890-ті рр. Архівне фото Натана Крігера

створена реставраційна група кафедри архітектури та реставрації. Всі проміжні стадії робіт доповідали та обговорювали на засіданнях науково-методичної ради кафедри із залученням провідних фахівців Львова. У дослідницьких та виконавських роботах брали участь студенти кафедри архітектури та реставрації. Загальне керівництво групою та роботами здійснював професор, доктор архітектури, завідувач кафедри архітектури та реставрації Микола Бевз. Виконавчими реставраційними роботами керував Сергій Гетьманчук.

Говорячи про художнє декорування та розписи головного корпусу Львівської політехніки, треба зазначити, що архітектори, які створювали об'єкти в XVI–XIX століттях, ніколи не залишали стіни будівель без мистецького опрядження – обов'язковим був архітектурний декор, скульптура і розписи стін та стелі різного виду та технік. Декоративне пластичне і малярське оздоблення завжди мало комплексне вирішення, яке закладали в основному проєкті будівлі і реалізовували поступово. Навіть інженерні елементи в будинках виглядали естетично і були прив'язані до стилістики будівлі та її декору, тож фасади та інтер'єри були завжди цілісними і гармонійними. Це можна порівняти із музичним твором, який має єдину лінію, хоч складається з різних частин. Так і в головному корпусі: у вестибюлі ми бачимо один характер інтер'єру, у залі засідань великого сенату (актовій залі) – інший, децю імпазантніший декор, а в пересічних приміщеннях – значно скромніший, та все ж стилєво завжди продуманий. Мистецьке опорядження актовій зали є унікальною пам'яткою та репрезентує високі досягнення архітектури XIX ст., є блискучим синтетичним твором – архітектури, скульптури, декоративної пластики, малярських настінних розписів та художніх живописних творів. Збережені автентичні кресленики будівлі головного корпусу переконують, що ідея опорядження зали закладалася вже у самому проєктному рішенні Юліана Захарієвича.

* * *

Національний університет «Львівська політехніка» – один із найстаріших вищих технічних навчальних закладів Європи. Політехніка славиться не лише своїми давніми науковими досягненнями, але й архітектурними пам'ятками, які особливим способом творять неповторну, наповнену історією атмосферу навчального закладу і репрезентують його давні технічні та мистецькі традиції. *Litteris et artibus* – науками і мистецтвом – гасло, що вміщене на фронтоні головного корпусу університету, віддзеркалює не лише сутність його наукової та освітньої діяльності, але й демонструє прагнення поєднати в його архітектурному середовищі передові технічні та мистецькі вирішення (Львівська політехніка *litteris et artibus*).

У 2015 році, за завданням ректора, професора Юрія Бобала, розпочалися роботи з повернення втраченого образу головного приміщення університету – актової зали (колишньої зали засідань Великого сенату). Була поставлена амбітна мета робіт – реставрувати малярську та скульптурну декорацію зали, повернути їй первісний автентичний вигляд, який 1884 р. був реалізований художником й архітектором Іваном Долинським, за задумом першого ректора, архітектора Юліана Захарієвича (Бірюльов Ю., 2008). Це первісне мистецьке опорядження зали було втрачене у наступні періоди після Першої світової війни внаслідок нанесення нових звичайних фарбових шарів недекоративного характеру (рис. 2).

Рис. 2. Інтер'єр актової зали 2015 р. перед початком реставраційних робіт. Фото М. Бевза

Перші пробні дослідження фарбових покриттів на стінах, як уже було зазначено, показали можливість зняття нашарувань, але також засвідчили потребу консерваційних і реставраційних робіт автентичної малярської декорації, яка подекуди мала тріщини, локальні втрати та незадовільний технічний стан (відшарування від тиньку).

Згідно з реставраційними вимогами, насамперед було виконано комплекс наукових архітектурно-реставраційних досліджень всього інтер'єру зали, зокрема, за попередньо опрацьованою програмою зондажних розкриттів. Як уже було згадано, вони дали змогу виявити характер нашарувань та різний стан збереження автентичного малярського шару у всіх частинах зали, на різних рівнях стін і декору. Було визначено кількість нашарувань фарби на різних частинах стін, на декоративних ліпних елементах, колонах, скульптурах. Досліджено, які фарби застосовували у різних шарах. Експериментальним шляхом випробувано різні методи зняття нашарувань пізнішої фарби з автентичної малярської декорації. Зокрема, випробувано застосування хімічних змивок за участю доктора хімічних наук, професора Владислава Волошинця. Випробувано також термічний метод пом'якшення верхніх шарів фарби та інші методи. Внаслідок дискусійного семінару про те, яка методика очищення фарбових шарів найбільш прийнятна, було констатовано доцільність і можливість реалізації очищення стін, декоративної ліпнини і скульптур механічним способом (ручним очищенням за допомогою відповідних інструментів). У зв'язку із великим обсягом було рекомендовано розділити очищувальні та реставраційні роботи на кілька стадій.

Паралельно із проведенням досліджень було реалізовано на практиці очищувальні та реставраційні роботи на вибраному невеликому фрагменті стіни зали. Це було необхідним заходом для того, щоб визначити технічну можливість реалізації процесу очищення, його оптимальну методику, а також зорієнтуватися у характері і спрямованості консерваційних та реставраційних робіт. Адже актова зала – це велике приміщення розмірами 12,65 x 21,45 м та висотою майже 14 м. Перша черга очищувальних та реставраційних робіт була проведена на вибраному фрагменті стіни зали – західному центральному міжколонному простінку. Виконані роботи дали змогу виявити всі складності реалізації реставраційних робіт загалом. Ця стадія дала відповіді на низку запитань, починаючи від того, яка збереженість первісного художнього малярського шару, яка оптимальна методика очищення нашарувань та, завершуючи питанням, – якої тривалості може бути повний цикл реставраційних робіт усієї актової зали. Результати цієї практичної стадії стали базою для опрацювання концептуального проєкту реставрації мистецького вистрою актової зали. У проєкті було передбачено не лише повернення автентичного декору стін, але й реставраційне відтворення втрачених елементів опорядження зали.